עין משפט נר מצוה

נ"ל בערכין

עט א מיי' פ"ב מהל' שבת הל"ח טוש"ע או"ח סי' שכט סעי' ג:
פ ב מיי' פי"ד מהל' אבל הל' כא עיי' כ"מ טוש"ע יו"ד סימן שמט סעי' ב:
א ג מיי' פ"ג מהל' ערכין הל"א:
ב ד מיי' שם הל"ח [רב אלפס כתובות פי' דף קיח.]:

אין כ] *נערכין פחות מסלע וכו'. *פחות מסלע והעשיר לאו דווקא פחות מסלע אלא אפי' נתן כל הערך חוץ מסלע אחד מגלגלין עליו את הכל כא]: **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר. ואם תאמר מה לי לרבויי נידר דאיצטריך קרא למעוטי וי"ל כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כז) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש דלא יהא ערך פחות משקל ואשכחן ערך חמשים ס"ד דהאי טעמא משום השג יד ידעינן מסברא ואזלינן בתר הנידר קמ"ל קרא דאשר תשיג יד הנודר דלא אזלינן בתר הנידר: **בעידנא** דיהיב לראשון לית ליה. תימה דבעידנא דנדר לראשון היה לו ה' סלעים ואיך מפטר כשנתן להם אחת התנן פרק השג יד (לקמן דף יז:) היה עשיר פי' בשעת הנדר והעני כשבא לפרוע לכהן או עני כשנדר ולא נתן כלום והעשיר נותן ערך עשיר ואומר רבינו דהך דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר ולכך כשהעני שוב נותן ערך עשיר אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך והעני נותן ערך עני ובמתניתין הכי הוא נתן ד' לשניה שהכהן העריכו תחילה על השניה וחזר והעריכו על הראשון ונתן על פיו אחד על הראשון ולכך נפטר ממנה דלא הוערך עליה בעוד שהיו בידו החמש סלעים:

כיון

מחתך בבשר הוא? אמר רבה לא נצרכה להביא סכין דרך רשות הרבים, ומאי קמשמע לן דמספיקא מחללינן שבתא *תנינא "מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כנעני ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל? מהו דתימא התם הוא דהוה ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא, קמ"ל א]: האשה שנהרגה וכו': ואמאי, איסורי הנאה נינהו? אמר רב באומרת ב] "תנו שערי לבתי" אי הכי אמרה "תנו ידי לבתי" מי יהבינן לה? אמר רב בפאה נכרית, טעמא דאמרה 'תנו' הא לא אמרה 'תנו' גופה הוא ומיתסר והא מיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דבעי *ר' יוסי בר' חנינא שער נשים צדקניות מהו ואמר רבא בפאה נכרית *(לא) קמיבעיא ליה כי קמיבעיא ליה לר' יוסי בר' חנינא דתלי *בסיכתא, הכא דמחבר בה טעמא דאמרה 'תנו' הא לא אמרה 'תנו' גופה הוא ומיתסר קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק והא דומיא דבהמה קתני מה התם גופיה אף ה"נ גופיה אלא א"ר נחמן ג] זו מיתתה אוסרתה וזו ד] גמר דינה אוסרתה, תני לוי כוותיה דרב, תני לוי כוותיה דר"נ בר יצחק: תני לוי כוותיה דרב האשה שיוצאה ליהרג ואמרה תנו שערי לבתי נותנין, ה] מתה אין נותנין מפני שהמת אסור בהנאה פשיטא? אלא שנויי המת אסור בהנאה תניא כוותיה דרב נחמן בר יצחק האשה שמתה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנאה ומה הפרש בין זה לזה? ו] זו מיתתה אוסרתה וזו גמר דינה אוסרתה:

הדרן עלך הכל מעריכין

אין ו] *(נערכין) פחות מסלע ולא יתר על חמשים סלע כיצד: נתן סלע והעשיר אינו נותן כלום, פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע. היו ז] בידיו חמש סלעים ר"מ אומר אינו נותן אלא אחת וחכמים אומרים נותן את כולן: אין ח] (מעריכין) פחות מסלע ולא יתר על חמשים סלע: **גמ'** אין נערכין פחות מסלע מנלן? דכתיב °וכל ערכך יהיה בשקל הקדש *כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל, ולא יתר על חמשים סלעים, דכתיב "חמשים": היו ט] בידיו חמשה כו': מ"ט דר"מ? כתיב "חמשים" וכתיב "שקל" או חמשים או שקל, ורבנן ההוא לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותים משקל הוא דאתא, י] היכא דאית ליה אמר קרא °אשר תשיג יד הנודר והרי ידו משגת ור"מ ההוא יד הנודר ולא יד הנידר הוא דאתא, ורבנן לאו ממילא שמעת מינה דהיכא דידו משגת שקול מיניה. א"ר אדא בר אהבה היו יא] בידיו חמש סלעים ואמר "ערכי עלי" וחזר ואמר "ערכי עלי" יב] נתן ארבע לשניה ואחד יג] לראשונה יצא ידי שתיהן, מ"ט *) ב"ח מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה, בעידנא דיהיב לשניה משעבד לראשונה יד] בעידנא דיהיב לראשונה תו לית ליה

נתן

ויקרא כז
שם

*) [כתובות צ. צד. ב"ק לד.]

מחתך בבשר בעלמא הוא. ואין חיוב אלא בחובל בחי דמוציא דם: (**נהנין בשערה**. רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית): **פיאה**. (א) קליעה: ***מת אסור בהנאה**. דכתיב ותמת שם מרים וגמר שם שם מעגלה ערופה במסכת

תורה אור ע"ז באין מעמידין (דף כט:): **בפיאה נכרית**. לאו שערה ממש קאמר אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה [דרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית] ואמרה תנו אותה לבתי וקמ"ל מתני' דאע"ג דקשורה לה כיון דאמרה תנו גליא דעתה דלא ניחא לה דתיהוי כגופה לאיתסורי טו] בהדיה וכנטולה מחיים דמיא: **שער נשים לדקניות**. של עיר הנדחת שלא הודחו עמה מהו ואמר רבא התם טז] בחלק (דף קיב.) פיאה נכרית שקשרה הלדקת לשערה קא מיבעיא ליה אי כגופה היא וניצול יז] אי כממונה וקי"ל (שם) לדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף דכתיב ואת כל שללה תקבוץ וגו' אלמא מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה ותיפשוט ליה מהכא דגופה הוא דטעמא דאמרה תנו כו': **קשיא ליה לר"נ**. הא דמוקמינן למתניתין בפיאה נכרית והא דומיא דבהמה קתני וכו': **אלא א"ר נחמן**. לעולם שערה ממש ודקשיא לך איסורי הנאה נינהו ל"ק דשיער המת לא מיתסר בהנאה דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה דהתם מיתתה אוסרתה ושיער לאו בר מיתה הוא שאין עשוי להשתנות אבל בהמה גמר דינה אוסרתה כדאמר בפסחים בפ' כל שעה (דף כב:) ממשמע שנאמר "סקל יסקל השור" איני יודע שהוא נבילה ואסורה באכילה ומה ת"ל "לא יאכל את בשרו" מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו אסור, ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין כו' והילכך כל דמחובר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה: **תני לוי כוותיה דרב**. דמוקים לה בדאמרה "תנו" ובפיאה נכרית: **מתה**. ולא אמרה תנו אין נותנין כו': **פשיטא**. דמש"ה אין נותנין שהמת אסור בהנאה אלא ודאי ה"ק שנויי המת כגון פיאה נכרית אסורין בהנאה והכי קתני להאי "מפני" משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מיירי: **בהמה שנהרגה אסורה בהנאה**. אפי' שערה:

הדרן עלך הכל מעריכין

אין יח] *(ערכין) **פחות מסלע**. שאפי' עני יט] (הגדול) בהשג יד לא יתן פחות מסלע: **ולא יותר על חמשים**. דזהו גדול שבערכין הכתובין בפרשה: **נתן סלע**. בן עשרים שערכו חמשים והיה עני ונתן סלע לערכו דעני נידון בהשג יד, והעשיר, פטור: **נותן חמשים**. דבנתינה קמייתא לא יצא ידי ערכו ועדיין ערכו עליו ועני המעריך את עצמו והעשיר קודם נתינה נותן ערך עשיר כדילפינן לקמן בפ' השג יד (דף יז:): **היו בידיו חמש סלעים**. עני בן עשרים שהעריך עצמו והיה לו ה' סלעים: **גמ' הכא לכל ערכין שאתה מעריך הוא דאתא**. שאפי' עני שבעניים לא יתן פחות ומיהו היכא דאית ליה טפי יהיב דכתיב "על פי אשר תשיג": **יד הנודר ולא יד הנידר**. שעני שהעריך את העשיר נותן ערך עני: **לאו ממילא שמעינן מינה כו'**. אע"ג דקרא להכי אתא ולא יד הנידר מיהו "על פי אשר תשיג" כתיב וממילא שמעת דהיכא דידו משגת שקול מיניה: **ונתן ד' לשניה**. על פי כהן יצא ידי שתיהן ואפי' לרבנן הואיל ויהב לשניה ברישא: **מה שגבה גבה**. והילכך כי יהיב לראשונה, כל מה דאית ליה יהיב לה, ולשניה ליכא למימר 'אמאי לא יהב כולהו חמש' משום דבעידנא דיהיב לשניה משתעבד לה לראשונה דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא:

נתן

*) נ"ל בערכין. נ"ק

מסורת הש"ס

נ"ק מ"ז

ד"ז שייך למטה קודם ד"ה פשיטא

יומא פג.

[בסנהדרין קיב. איתא בעי רב יוסף] ע' בשאלתות

[פי' יחד ועיין ברש"י דסנהדרין קיב.]

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נהנין בשערה וכו' נכרית פאה קלועה הס"ד ואח"כ מ"ה איסורי הנאה דמת אסור בהנאה:

◆

גליון הש"ס

גמ' זו מיתתה אוסרתה. ע' ב"ק דף י ע"א תוס' ד"ה שהשור:

◆

רבינו גרשום

מחתך בבשר הוא. כלומר כיון דמתה לית (לן) בה משום חבורה: [בהמה שנהרגה אסורה בהנאה. כדתרצינן מבעל השור נקי: איסורי הנאה נינהו מת. דיליף שם שם מעגלה ערופה: בפאה נכרית. שער של אשה אחרת שלא היתה מחוברת לשערה ואותו שער מותר בהנאה: שיער נשים צדקניות. של עיר הנדחת דאמרי' התם צדיקים שבתוכה גופן פלט וממונם אבד ואמר רבא בפאה נכרית קא מיבעיא ליה אי הוי כממון ולא גופה הוא או דילמא כיון דמחבר ליה הוי כגופה. ודאי] אי מחובר לה. לא קא מיבעיא ליה דודאי כגופה ופלט כי קא מיבעיא ליה דתלי [הפאה] בסיכתא: טעמא דאמרה תנו. הוי כמופרש מגנה: מה התם גופה. דבהמה אין לה פאה נכרית אף הכא באשה בשערה דגופה קא מיירי ולא בפאה נכרית: אלא אמר רב נחמן. היינו טעמא דנהנין בשערה דזו אשה מיתתה אוסרתה דאפי' אינה נהרגת [אלא] מתה כדרכה נאסרת בהנאה וכי קא אסרה מידי דהוי גופה ממש דמשתנה מחמת מיתה שערה אינה משתנה הילכך *כי אמרה קודם מיתת תנו הוי כמופרש מגנה ונהגין: וזו. בהמה: גמר דינה אוסרתה. בהנאה ולא מיתתה הילכך משעה שנגמר דינה [נגמר דינה אכולה] אגופה ואשערה הילכך אין נהנין בשערה: שנויי המת אסור בהנאה. אלמא בפאה נכרית קא מיירי: ותניא כותיה דרב נחמן דבשערה דגופה ממש קא מיירי: סליק פירקא

אין בערכין פחות מסלע. אין נוטלין לעולם מן המעריכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע: [כיצד. אמר ערכי עלי חמשים סלע ולא היתה ידו משגת אלא לסלע אחד ונתנו נפטר מן הערך אע"פ שהעשיר אינו נותן כלום. אבל אם נתן פחות מסלע והעשיר נותן חמשים סלע]: היו בידו חמש סלעים. וערכו היה המשים: ר' מאיר אומר אינו נותן אלא אחד. הואיל ואין ידו משגת לכל הערך: כל ערכין שאתה מעריך. סתם לא יהו פחות משקל ואינו נפטר עד שיתן סלע שלם כדאמרינן לעיל דהא כתב שקל בערך המועט וכתיב חמשים בערך המרובה: [היכא דאית ליה. יהיב מה דאית ליה. דכתיב אשר תשיג יד הנודר: ור' מאיר. האי אשר תשיג יד הנודר אשר תשיג אתי למעוטי יד הנידר דעני שהעריך את העשיר נותן ערך עני מה שידו משגת ולא אזלינן בתר נידר]: ולאו ממילא [שמעת מינה כו']. כלומר דהרווייהו שמעת מינה [ש"מ] דיד הנודר ולא יד הנידר וש"מ מדאמר אשר תשיג דהיכא דידו משגת שקלינן מיניה כל מה שיש לו: [ונתן ארבע. לערך שנייה ואחת לראשונה: בעל חוב מאוחר. ההיא ערך (ההיא ערך) אחרון היינו בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. כלומר כולהי הוו משעבדי לראשונה אי לאו דקדמה שנייה ומה שקדמה וגבתה זכתה בו הך חדא דשיירה משעבדא לראשונה ובעידנא דיהב לראשונה חד יצא דתו לא אית ליה דאין ידו משגת יותר הילכך יצא ידי שתיהם:

בבת

ידי

שיטה מקובצת

א] קמ"ל. ותימה דמשמע דכיון דיושבת על המשבר מחזקינן הולד בחי ובאהלות תנן דוקא יצא ראשו אין נוגעין בו וי"ל דהכי מיירי נמי ביצא ראשו ולכך מחללין עליו את השבת. תוס'. (וא"ה עי' לעיל במ"ש בתוס' הרא"ש בד"ה ישבה על המשבר עכ"ה): ב] באומרת. עי' תשובת הרשב"א סי' ש"ל: ג] זו מיתתה אוסרתה. ושיער מיתתה אינו אוסרתו דלאו בר מיתה היא דאין עתידה להשתנות ומהאי טעמא ניחא מה שמקשים בב"ק אמאי איצטריך שור ולא אדם למעוטי אדם מבור תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמיתה שלו לאפוקי אדם שאין המת שלו שהרי המת אסור בהנאה דגמרי' שם שם מעגלה ערופה ומהאי טעמא ממעים התם שור פסולי המוקדשים שנפל לבור דפטור ולפי שמעתין ניחא כיון דשערו מותר הוי שפיר המת שלו. תוס': ד] גמר דינה אוסרתה. מכאן משמע דלא כפר"ת דאמר שור הנסקל מותר לחרוש בו אפילו לאחר גמר דינו ואינו אסור אלא לשחוט ולהנות ממנו לאחר מיתה והכא משמע דגמר דינו אוסרתו אפי' מחיים ומשמע דהלכה כרב נחמן בר יצחק. תוס'. עי' בתוס' סנהדרין דף פ: ה] מתה אין נותנין. משמע דהיינו כי לא אמרה דאי אמרה מה לי מתה ומה לי יוצא ליהרג וה"ה דהמ"ל או כולה במיתה או כולה ביוצא ליהרג תוס': פשיטא אלא שנויי המת כו'. גליון והקשה הר"ר אלחנן הא איצטריך לאשמועינן דשער המת אסור בהנאה כגוף המת לאפוקי מדרב נחמן וי"ל דאי לא אתא לאשמועינן אלא הא הו"ל למיתני הכי האומרת תנו שערי לבתי אין נותנין מפני שהוא כגופה. הרא"ש ז"ל: ו] אין בערכין פחות. אות נ' נמחק: ז] היו בידו חמש אות י' נמחק: ח] אין בערכין פחות אות נ' נמחק: ט] היו בידו חמשה אות י' נמחק: י] דאתא אבל היכא: יא] היו בידו חמשה אות י' נמחק: יב] עי' בהשמטות בסוף המסכת: יג] לראשונה ס"א הך חדא: יד] עי' בהשמטות בסוף המסכת: טו] כגופה לאתסורי בהדה: טז] התם כפ' חלק: יז] וניצול עמה אי: יח] אין בערכין: יט] עני הגדול אות ר' נמחק: כ] אין בערכין פחות: כא] הכל. גליון והכי תניא בתוספתא היה בידו סלע ונתן הימנו ג' דינרין ולא הספיק ליתן דינר האחד עד שהעשיר מגלגלין עליו את הכל שאילו מתחילה נתנו היה פטור היו בידו שלשים סלעים ונתן מהן כ"ט ולא הספיק ליתן האחד עד שהעשיר מגלגלין עליו את הכל. לשון הרא"ש ז"ל:

נושא/מבנה
△ (מעקה) קושיות
▽ תשובות
◇ ב' דעות
להסביר הא דקתני האשה שנהרגה נהנין בשערה
• פאה נכרית
• שערה ממש

נושא
• אין בערכין פחות מסלע (=במקרה של עני שנידון בהשג יד) ולא יותר מחמישים סלע

נושא
הסבר מח' ר"מ וחכ' בערכין עני בן עשרים שהי' בידו חמש סלעים ואמר ערכי עלי כמה נותן

נושא/מבנה
דברי ר' אדא בר אהבה בדין מי שיש בידו ה' סלעים ומקבל על עצמו ערכו יותר מפעם אחת

מקרים של האומר "ערכי עלי" וחזר ואמר "ערכי עלי" והיה בידו ה' סלעים ופיזר את נתינתם ד' סלעים וסלע א'

* צ"ע אם רש"י מפרש כן, אולי רק רב פירש באומרת תנו, אבל לר"נ אין צורך לזה - עי' רש"י ד"ה תני לוי